

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (ένατο τμήμα)

της 8ης Δεκεμβρίου 2022 *

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία των καταναλωτών – Καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές – Οδηγία 93/13/ΕΟΚ – Άρθρο 3, παράγραφος 1 – Άρθρο 4 – Κριτήρια εκτίμησης του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας ρήτρας – Ρήτρα περί καταγγελίας σύμβασης δανείου – Συμβατική απαλλαγή από την υποχρέωση όχλησης»

Στην υπόθεση C-600/21,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής απόφασης δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, Γαλλία) με απόφαση της 16ης Ιουνίου 2021, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 28 Σεπτεμβρίου 2021, στο πλαίσιο της δίκης

QE

κατά

Caisse régionale de Crédit mutuel de Loire-Atlantique et du Centre Ouest,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (ένατο τμήμα),

συγκείμενο από τους L.. Rossi, πρόεδρο τμήματος, J.-C. Bonichot και S. Rodin (εισηγητή), δικαστές,

γενική εισαγγελέας: L. Medina

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- ο QE, εκπροσωπούμενος από τον S. Viaud, avocat,
- το Caisse régionale de Crédit mutuel de Loire-Atlantique et du Centre Ouest, εκπροσωπούμενο από την M.-A. Doumic-Seiller, avocate,
- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις A.-L. Desjonquères και N. Vincent,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την M. Heller και τον N. Ruiz García,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 1, και του άρθρου 4 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του QΕ και του Caisse régionale de Crédit mutuel de Loire-Atlantique et du Centre Ouest, τραπεζικού ιδρύματος γαλλικού δικαίου (στο εξής: τραπεζικό ίδρυμα), σχετικά με κατάσχεση περιουσιακών στοιχείων, με σκοπό την εκποίηση τους, η οποία διενεργήθηκε στην κατοικία του QΕ αφού το τραπεζικό ίδρυμα κατήγγειλε τη σύμβαση δανείου που είχε συναφθεί μεταξύ των δύο αυτών μερών.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 προβλέπει τα ακόλουθα:
«Ρήτρα σύμβασης που δεν απετέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, θεωρείται καταχρηστική όταν παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση.»
- 4 Το άρθρο 4 της οδηγίας αυτής ορίζει τα εξής:
«1. Με την επιφύλαξη του άρθρου 7, ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας συμβατικής ρήτρας κρίνεται, αφού ληφθούν υπόψη η φύση των αγαθών ή των υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση και όλες οι κατά τον χρόνο της σύναψης της σύμβασης περιστάσεις που περιέβαλαν την εν λόγω σύναψη, καθώς και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία αυτή εξαρτάται.
2. Η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών δεν αφορά ούτε τον καθορισμό του κυρίου αντικειμένου της σύμβασης ούτε το ανάλογο ή μη μεταξύ της τιμής και της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου, εφόσον οι ρήτρες αυτές είναι διατυπωμένες κατά τρόπο σαφή και κατανοητό.»

Το γαλλικό δίκαιο

- 5 Το άρθρο L. 132-1 του code de la consommation (κώδικα προστασίας του καταναλωτή), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστάσεων της διαφοράς της κύριας δίκης, προέβλεπε ότι, στις συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ επαγγελματιών και μη επαγγελματιών ή

καταναλωτών, είναι καταχρηστικές οι ρήτρες που έχουν ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα τη δημιουργία, εις βάρος του μη επαγγελματία ή του καταναλωτή, σημαντικής ανισορροπίας μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 6 Με συμβολαιογραφική πράξη της 17ης Μαΐου 2006, το τραπεζικό ίδρυμα χορήγησε στον QE δάνειο ύψους 209 109 ευρώ αποπληρωτέο εντός 20 ετών, με σκοπό την αγορά ακινήτου.
- 7 Οι γενικοί όροι της σύμβασης δανείου προέβλεπαν ότι το τραπεζικό ίδρυμα θα μπορούσε να καταγγείλει τη σύμβαση δανείου, με αποτέλεσμα να καταστούν αμέσως απαιτητά τα οφειλόμενα ποσά, χωρίς διατυπώσεις ή όχληση, σε περίπτωση καθυστέρησης άνω των 30 ημερών στην καταβολή δόσης του δανείου κατά κεφάλαιο, τόκους ή παρεπόμενα έξοδα. Η σύμβαση δανείου προέβλεπε, εξάλλου, τη δυνατότητα του QE να ζητήσει την τροποποίηση του καταληκτικού χρόνου καταβολής των δόσεων, ώστε με τον τρόπο αυτό να μπορέσει, εφόσον παραστεί ανάγκη, να αποτρέψει τον κίνδυνο να περιέλθει σε αδυναμία καταβολής.
- 8 Δεδομένου ότι η δόση με καταληκτική ημερομηνία καταβολής τη 10η Δεκεμβρίου 2012 ύψους 904,50 ευρώ, όπως και η δόση του Ιανουαρίου του 2013, δεν εξοφλήθηκαν, το τραπεζικό ίδρυμα κατήγγειλε τη σύμβαση δανείου στις 29 Ιανουαρίου 2013 χωρίς προηγούμενη όχληση, σύμφωνα με την επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβαση, και επέσπευσε κατάσχεση περιουσιακών στοιχείων, με σκοπό την εκποίηση τους, στην κατοικία του QE στις 17 Σεπτεμβρίου 2015.
- 9 Ο QE, επικαλούμενος πλημμέλειες της κατασχετήριας έκθεσης, προσέφυγε στις 13 Οκτωβρίου 2015 ενώπιον του αρμόδιου για την εκτέλεση δικαστή ζητώντας την ακύρωση της διαδικασίας κατάσχεσης.
- 10 Ο QE άσκησε αναίρεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου κατά της από 3 Οκτωβρίου 2019 απόφασης του *cour d'appel de Versailles* (εφετείου Βερσαλλιών, Γαλλία) με την οποία το τελευταίο αρνήθηκε να αναγνωρίσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα της ρήτρας περί καταγγελίας της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβασης. Ο QE υποστηρίζει, ιδίως, ότι η συμβατική ρήτρα που προβλέπει την απαλλαγή από την υποχρέωση όχλησης συνιστά καταχρηστική ρήτρα, λαμβανομένων υπόψη των κριτηρίων που διατυπώθηκαν στην απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, *Banco Primus* (C-421/14, EU:C:2017:60).
- 11 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά πάγια νομολογία του, από τα άρθρα 1134, 1147 και 1184 του *code civil* (αστικού κώδικα), όπως ίσχυαν κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης, προκύπτει ότι, μολονότι η σύμβαση δανείου που αφορά χρηματικό ποσό μπορεί να προβλέπει ότι η αθέτηση των υποχρεώσεων του δανειολήπτη που δεν έχει την ιδιότητα του εμπόρου συνεπάγεται την καταγγελία της σύμβασης, η καταγγελία αυτή δεν μπορεί να αναπτύξει έννομα αποτελέσματα για τον δανειστή χωρίς προηγούμενη όχληση η οποία να μην έχει τελεσφορήσει και με την οποία να διευκρινίζεται η προθεσμία που έχει στη διάθεσή του ο οφειλέτης για να την αποκρούσει. Το δικαστήριο αυτό δέχεται, πάντως, ότι επιτρέπεται να προβλεφθεί παρέκκλιση από την εν λόγω απαίτηση περί οχλήσεως μέσω ρητού και μη ενέχοντος αμφισημία όρου της σύμβασης, εφόσον ο καταναλωτής ενημερώνεται για τις συνέπειες της αθέτησης των υποχρεώσεών του.

- 12 Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αφενός αν, υπό το πρίσμα του άρθρου 3, παράγραφος 1, και του άρθρου 4 της οδηγίας 93/13, μια σύμβαση δανείου μπορεί να προβλέπει απαλλαγή από την υποχρέωση του ενδιαφερομένου να προβεί σε όχληση πριν από την καταγγελία της σύμβασης. Αφετέρου, εκφράζει αμφιβολίες ως προς τον καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας η οποία προβλέπει την αυτοδίκαιη καταγγελία της σύμβασης δανείου σε περίπτωση καθυστέρησης άνω των 30 ημερών στην καταβολή δόσης, λαμβανομένων ιδίως υπόψη των κριτηρίων που διατυπώθηκαν στην απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60).
- 13 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί, πρώτον, ότι υπέρ του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας τέτοιας ρήτρας μπορεί να υποστηριχθεί ότι αυτή επιτρέπει στον δανειστή να καταγγείλει τη σύμβαση χωρίς προειδοποίηση εύλογου χρονικού διαστήματος και χωρίς να δίδεται στον δανειολήπτη η δυνατότητα να παράσχει εξηγήσεις σχετικά με την αθέτηση υποχρεώσεων που του καταλογίζεται. Αντιθέτως, υπέρ του μη καταχρηστικού της χαρακτήρα συνηγορεί το γεγονός ότι μια τέτοια ρήτρα, για να είναι έγκυρη, πρέπει να προβλέπεται ρητώς και χωρίς αμφισβημία στη σύμβαση δανείου, ώστε ο δανειολήπτης να είναι πλήρως ενημερωμένος για τις υποχρεώσεις του, καθώς και το γεγονός ότι ο δανειολήπτης εξακολουθεί να έχει τη δυνατότητα να προσφύγει ενώπιον του δικαστή προκειμένου να αμφισβητήσει την εφαρμογή της ρήτρας και να ζητήσει να επιβληθούν κυρώσεις σε περίπτωση καταχρηστικής εφαρμογής της από τον δανειστή.
- 14 Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο αντιπαραβάλλει την επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρα, η οποία αφορά την καταγγελία της σύμβασης δανείου λόγω αθέτησης από τον οφειλέτη των υποχρεώσεων του κατά τη διάρκεια περιορισμένου χρονικού διαστήματος, με τα κριτήρια που διατυπώθηκαν στην απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60), στο πλαίσιο της εκτίμησης του ενδεχομένως καταχρηστικού χαρακτήρα της ρήτρας αυτής.
- 15 Υπό το πρίσμα του κριτηρίου κατά το οποίο η ευχέρεια του επαγγελματία να απαιτήσει ολόκληρο το ποσό του δανείου προϋποθέτει τη μη εκπλήρωση από τον καταναλωτή υποχρέωσης έχουσας ουσιώδη σημασία στο πλαίσιο της επίμαχης συμβατικής σχέσης, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι θα μπορούσε να γίνει δεκτό ότι η μη καταβολή από τον καταναλωτή μιας μηνιαίας δόσης κατά την προβλεπόμενη καταληκτική ημερομηνία συνιστά μη εκπλήρωση, εκ μέρους του, υποχρέωσης έχουσας ουσιώδη σημασία, δεδομένου ότι ο καταναλωτής έχει δεσμευθεί να καταβάλει τις προβλεπόμενες μηνιαίες δόσεις και η δέσμευση αυτή έχει καθορίσει τις υποχρεώσεις του δανειστή.
- 16 Υπό το πρίσμα του κριτηρίου βάσει του οποίου εκτιμάται αν τυχόν καθυστέρηση άνω των 30 ημερών στην καταβολή δόσης κατά κεφάλαιο, τόκους ή παρεπόμενα έξοδα, όπως προβλέπεται στην επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρα, συνιστά μη εκπλήρωση έχουσα αρκούντως σοβαρό χαρακτήρα δεδομένης της διάρκειας και του ύψους του δανείου, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, λαμβανομένου υπόψη του πλαισίου που χαρακτηρίζεται από την επιμήκυνση της διάρκειας των πιστώσεων και τη μείωση των επιτοκίων, το ύψος των ανεξόφλητων ποσών ενδέχεται να είναι σχετικά χαμηλό δεδομένης της διάρκειας και του ύψους των δανείων κατά τον χρόνο της καταγγελίας της σύμβασης, οπότε είναι αμφίβολος ο αρκούντως σοβαρός χαρακτήρας της μη εκπλήρωσης και θα μπορούσε να συνεκτιμηθεί σε μεγαλύτερο βαθμό η συνολική ισορροπία των συμβατικών σχέσεων. Εξάλλου, το να καθορίζεται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, υπό το πρίσμα της διάρκειας και του ύψους του δανείου, ο αρκούντως σοβαρός χαρακτήρας της μη εκπλήρωσης ο οποίος δύναται να δικαιολογήσει την κήρυξη του δανείου ως αμέσως απαιτητού θα μπορούσε να δημιουργήσει ανισότητα μεταξύ των καταναλωτών.

- 17 Λαμβανομένων υπόψη των κριτηρίων που συνίστανται στην εξακρίβωση του κατά πόσον η ευχέρεια του επαγγελματία να καταγγείλει τη σύμβαση δανείου παρεκκλίνει από τους κανόνες του κοινού δικαίου που έχουν συναφώς εφαρμογή ελλείψει ειδικών συμβατικών ρυθμίσεων και του κατά πόσον το εθνικό δίκαιο προβλέπει κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα που να παρέχουν στον καταναλωτή εις βάρος του οποίου εφαρμόζεται μια τέτοια ρήτρα τη δυνατότητα να άρει τις συνέπειες που απορρέουν από την κήρυξη του δανείου ως απαιτητού, το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει ότι το κοινό δίκαιο που έχει συναφώς εφαρμογή ελλείψει ειδικών συμβατικών ρυθμίσεων επιβάλλει να γίνει όχληση πριν από την καταγγελία της σύμβασης, ενώ επιτρέπει στα μέρη να παρεκκλίνουν από την υποχρέωση όχλησης και απαιτεί, στην περίπτωση αυτή, να τηρηθεί εύλογο χρονικό διάστημα προειδοποίησης. Εν προκειμένω, δεδομένου ότι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρα προβλέπει χρονικό διάστημα 30 ημερών για την προειδοποίηση, το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς τον επαρκή χαρακτήρα του χρονικού αυτού διαστήματος προκειμένου να δοθεί στον δανειολήπτη η δυνατότητα να επικοινωνήσει με τον δανειστή, να παράσχει εξηγήσεις σχετικά με την αθέτηση που του καταλογίζεται και να βρει λύση για την αποπληρωμή του ή των ανεξόφλητων ποσών. Το εν λόγω δικαστήριο επισημαίνει, ωστόσο, ότι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβαση προβλέπει τη δυνατότητα του δανειολήπτη να ζητήσει την τροποποίηση του καταληκτικού χρόνου καταβολής των δόσεων, ώστε με τον τρόπο αυτό να μπορέσει, εφόσον παραστεί ανάγκη, να αποτρέψει τον κίνδυνο να περιέλθει σε αδυναμία καταβολής. Εξάλλου, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν τα κριτήρια που διατυπώθηκαν στην απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60), εφαρμόζονται σωρευτικά ή διαζευκτικά και αν, σε περίπτωση σωρευτικής εφαρμογής τους, ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας ρήτρας όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης μπορεί να αποκλειστεί λαμβανομένης υπόψη της σχετικής σημασίας ενός μόνον από τα κριτήρια αυτά.
- 18 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, Γαλλία) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Έχουν το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4 της οδηγίας [93/13] την έννοια ότι αποκλείουν, στις συμβάσεις που συνάπτονται με καταναλωτές, τη συμβατική απαλλαγή από την υποχρέωση όχλησης, ακόμη και αν η απαλλαγή έχει συμφωνηθεί ρητώς και χωρίς αμφισημία στη σύμβαση;
 - 2) Πρέπει η απόφαση [...] της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60), να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι τυχόν καθυστέρηση άνω των 30 ημερών στην καταβολή μίας και μόνο δόσης κατά κεφάλαιο, τόκους ή παρεπόμενα έξοδα μπορεί να συνιστά μη εκπλήρωση της σύμβασης έχουσα αρκούντως σοβαρό χαρακτήρα δεδομένης της διάρκειας και του ύψους του δανείου καθώς και της συνολικής ισορροπίας των συμβατικών σχέσεων;
 - 3) Πρέπει το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4 της οδηγίας [93/13] να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αντιτίθενται σε ρήτρα η οποία προβλέπει τη δυνατότητα καταγγελίας της σύμβασης σε περίπτωση καθυστέρησης πληρωμής άνω των 30 ημερών, όταν το εθνικό δίκαιο, το οποίο επιβάλλει να γίνει όχληση πριν από την καταγγελία, επιτρέπει στα συμβαλλόμενα μέρη να παρεκκλίνουν από την υποχρέωση όχλησης, απαιτώντας στην περίπτωση αυτή να τηρηθεί εύλογο χρονικό διάστημα προειδοποίησης;

- 4) Εφαρμόζονται σωρευτικά ή διαζευκτικά τα τέσσερα κριτήρια που διατύπωσε το Δικαστήριο [...] στην απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus (C-421/14[, EU:C:2017:60]), σχετικά με την εκ μέρους εθνικού δικαστηρίου εκτίμηση του ενδεχομένως καταχρηστικού χαρακτήρα της ρήτηρας περί καταγγελίας της σύμβασης λόγω αθέτησης εκ μέρους του οφειλέτη των υποχρεώσεων του κατά τη διάρκεια περιορισμένου χρονικού διαστήματος;
- 5) Εάν τα κριτήρια αυτά εφαρμόζονται σωρευτικά, μπορεί εντούτοις να αποκλειστεί ο καταχρηστικός χαρακτήρας της ρήτηρας λαμβανομένης υπόψη της σχετικής σημασίας κάποιου από τα κριτήρια;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του παραδεκτού

- 19 Κατόπιν της δήλωσης του τραπεζικού ιδρύματος, στις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσε ενώπιον του Δικαστηρίου, ότι «ήδη στις 17 Ιουνίου 2021, δηλαδή την επομένη της υποβολής της [αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως], ο [QE] κατέβαλε το σύνολο των οφειλόμενων [στο τραπεζικό ίδρυμα] ποσών», ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου, με απόφαση της 11ης Μαρτίου 2022, απηύθυνε στο αιτούν δικαστήριο αίτημα παροχής πληροφοριών, ζητώντας του να επιβεβαιώσει αν τούτο αληθεύει και, σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, να διευκρινίσει τις συνέπειες του γεγονότος αυτού επί του αντικειμένου της διαφοράς της κύριας δίκης. Ζητήθηκε επίσης από το αιτούν δικαστήριο, σε περίπτωση που κρίνει ότι η διαφορά της κύριας δίκης έχει πλέον καταστεί άνευ αντικειμένου, να ενημερώσει το Δικαστήριο για τη βούλησή του να εμμείνει στην αίτησή του προδικαστικής αποφάσεως και, κατά περίπτωση, να εκθέσει τους σχετικούς λόγους.
- 20 Το αιτούν δικαστήριο απάντησε ότι ο QE δεν παραιτήθηκε από την αίτηση αναιρέσεως, οπότε η δίκη εξακολουθεί να εκκρεμεί ενώπιόν του. Επιπλέον, επισήμανε ότι η απάντηση στα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα είναι αναγκαία προκειμένου να αποφανθεί επί της αιτήσεως αναιρέσεως της οποίας έχει επιληφθεί.
- 21 Με έγγραφο της 21ης Απριλίου 2022, η Γραμματεία του Δικαστηρίου ζήτησε από τον QE, πρώτον, να διευκρινίσει αν προετίθετο να εμμείνει στην αίτησή του αναιρέσεως ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου και, δεύτερον, να λάβει θέση επί του ισχυρισμού του τραπεζικού ιδρύματος ότι η διαφορά της κύριας δίκης κατέστη άνευ αντικειμένου, καθώς ο QE κατέβαλε το σύνολο των οφειλόμενων ποσών σε εκτέλεση της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβασης δανείου και των δικαστικών αποφάσεων που έχουν ήδη εκδοθεί μεταξύ αυτού και του τραπεζικού ιδρύματος.
- 22 Ο QE επιβεβαίωσε την πρόθεσή του να εμμείνει στην αίτησή του αναιρέσεως και υποστήριξε ότι η διαφορά της κύριας δίκης δεν κατέστη άνευ αντικειμένου, ιδίως για τον λόγο ότι, εάν το αιτούν δικαστήριο διαπιστώσει ότι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρα είναι καταχρηστική, ο QE θα μπορεί να κινήσει διαδικασία κατά του τραπεζικού ιδρύματος για την αναζήτηση των αχρεωστήτως καταβληθέντων.
- 23 Υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, απόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της μέλλουσας να εκδοθεί δικαστικής απόφασης, να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της υπόθεσης, τόσο την αναγκαιότητα της προδικαστικής αποφάσεως για την έκδοση της δίκης του απόφασης όσο και το λυσιτελές των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Συνεπώς, καθόσον τα

υποβληθέντα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο υποχρεούται, κατ' αρχήν, να αποφανθεί επ' αυτών (απόφαση της 7ης Απριλίου 2022, Avio Lucos, C-116/20, EU:C:2022:273, σκέψη 37).

- 24 Επομένως, τα ερωτήματα που αφορούν το δίκαιο της Ένωσης καλύπτονται από τεκμήριο λυσιτέλειας. Το Δικαστήριο μπορεί να αρνηθεί να αποφανθεί επί προδικαστικού ερωτήματος που έχει υποβάλει εθνικό δικαστήριο μόνον όταν είναι πρόδηλο ότι η ζητούμενη ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το ζήτημα είναι υποθετικής φύσεως ή, ακόμη, όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί (απόφαση της 7ης Απριλίου 2022, Avio Lucos, C-116/20, EU:C:2022:273, σκέψη 38).
- 25 Λαμβανομένων υπόψη των πληροφοριών που παρασχέθηκαν τόσο από το αιτούν δικαστήριο όσο και από τους διαδίκους της κύριας δίκης, διαπιστώνεται ότι, αφενός, η διαφορά της κύριας δίκης εξακολουθεί να εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου και, αφετέρου, δεν είναι πρόδηλο ότι το ζήτημα που περιγράφεται στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως κατέστη υποθετικό, ιδίως στο μέτρο που δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι ο QE έχει συμφέρον να επιτύχει, στο πλαίσιο της διαφοράς αυτής, την έκδοση απόφασης επί του καταχρηστικού χαρακτήρα της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρας.
- 26 Κατά συνέπεια, τα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο είναι παραδεκτά.

Επί της ουσίας

Επί του τέταρτου προδικαστικού ερωτήματος

- 27 Με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, το οποίο πρέπει να εξεταστεί αρχικά, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν η απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60), έχει την έννοια ότι τα τιθέμενα με αυτήν κριτήρια για την εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, ιδίως δε της σημαντικής ανισορροπίας μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών την οποία δημιουργεί η ρήτρα αυτή εις βάρος του καταναλωτή, εφαρμόζονται σωρευτικά ή διαζευκτικά.
- 28 Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, ρήτρα σύμβασης που δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης θεωρείται καταχρηστική όταν, παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία μεταξύ των απορρεόντων από τη σύμβαση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μερών.
- 29 Στη σκέψη 66 της απόφασης της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60), το Δικαστήριο διαπίστωσε κατ' ουσίαν ότι, προκειμένου να κριθεί αν μια συμβατική ρήτρα δημιουργεί σημαντική ανισορροπία εις βάρος του καταναλωτή κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να εξετάσει ιδίως αν η ευχέρεια που παρέχεται στον επαγγελματία να απαιτήσει ολόκληρο το ποσό του δανείου προϋποθέτει τη μη εκπλήρωση από τον καταναλωτή υποχρέωσης έχουσας ουσιώδη σημασία στο πλαίσιο της επίμαχης συμβατικής σχέσης, αν η ευχέρεια αυτή προβλέπεται για τις περιπτώσεις στις οποίες η ως άνω μη εκπλήρωση έχει αρκούντως σοβαρό χαρακτήρα δεδομένης της διάρκειας και του ύψους του δανείου, αν η εν λόγω ευχέρεια παρεκκλίνει από τους κανόνες του κοινού δικαίου που

έχουν συναφώς εφαρμογή ελλείψει ειδικών συμβατικών ρυθμίσεων και αν το εθνικό δίκαιο απονέμει στον καταναλωτή κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα τα οποία του παρέχουν τη δυνατότητα, όταν εφαρμόζεται εις βάρος του τέτοια ρήτρα, να άρει τις συνέπειες που απορρέουν από την κήρυξη του δανείου ως απαιτητού.

- 30 Κατ' αρχάς, επισημαίνεται ότι από την ως άνω σκέψη 66 δεν προκύπτει ότι τα εν λόγω κριτήρια εκτίμησης του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας σχετικής με την καταγγελία της σύμβασης λόγω αθέτησης από τον οφειλέτη των υποχρεώσεων του κατά τη διάρκεια περιορισμένου χρονικού διαστήματος εφαρμόζονται σωρευτικά ή διαζευκτικά.
- 31 Περαιτέρω, υπογραμμίζεται ότι από το επίρρημα «ιδίως» που περιλαμβάνεται στη σκέψη 66 της απόφασης της 26ης Ιανουαρίου 2017, *Banco Primus* (C-421/14, EU:C:2017:60), συνάγεται ότι τα κριτήρια αυτά δεν είναι εξαντλητικά.
- 32 Τέλος, στη σκέψη 67, πρώτη περίπτωση, της απόφασης της 26ης Ιανουαρίου 2017, *Banco Primus* (C-421/14, EU:C:2017:60), το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4 της οδηγίας 93/13 έχουν την έννοια ότι η εξέταση του ενδεχομένως καταχρηστικού χαρακτήρα μιας ρήτρας σύμβασης συναφθείσας μεταξύ ενός επαγγελματία και ενός καταναλωτή, η οποία προϋποθέτει εκτίμηση του κατά πόσον η ρήτρα αυτή δημιουργεί, εις βάρος του καταναλωτή, σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων, πρέπει να πραγματοποιείται λαμβανομένων υπόψη, μεταξύ άλλων, όλων των περιστάσεων που συνέτρεχαν κατά τη σύναψη της σύμβασης.
- 33 Εάν όμως γινόταν δεκτό ότι τα κριτήρια που διατυπώθηκαν στη σκέψη 66 της απόφασης της 26ης Ιανουαρίου 2017, *Banco Primus* (C-421/14, EU:C:2017:60), εφαρμόζονται είτε σωρευτικά είτε διαζευκτικά, τούτο θα ισοδυναμούσε με περιορισμό της ως άνω εξέτασης στην οποία πρέπει να προβεί ο εθνικός δικαστής.
- 34 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 δίνει ιδιαίτερα ευρύ ορισμό των κριτηρίων που μπορούν να εφαρμόζονται ενόψει της εξέτασης αυτής, αφού αναφέρει ρητώς «όλες [τις] περιστάσεις» που περιβάλλουν τη σύναψη της οικείας σύμβασης (πρβλ. απόφαση της 15ης Μαρτίου 2012, *Pereničová και Perenič*, C-453/10, EU:C:2012:144, σκέψη 42). Επομένως, η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας συμβατικής ρήτρας πρέπει να γίνεται λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των περιστάσεων τις οποίες μπορούσε να γνωρίζει ο επαγγελματίας κατά τον χρόνο σύναψης της οικείας σύμβασης και οι οποίες μπορούσαν να επηρεάσουν τη μεταγενέστερη εκτέλεση της εν λόγω σύμβασης, δεδομένου ότι μια συμβατική ρήτρα μπορεί να ενέχει ανισορροπία μεταξύ των συμβαλλομένων η οποία εκδηλώνεται μόνον κατά την εκτέλεση της σύμβασης (πρβλ. απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2017, *Andrić* κ.λπ., C-186/16, EU:C:2017:703, σκέψη 54).
- 35 Κατόπιν των ανωτέρω, στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, *Banco Primus* (C-421/14, EU:C:2017:60), έχει την έννοια ότι τα τιθέμενα με αυτήν κριτήρια για την εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, ιδίως δε της σημαντικής ανισορροπίας μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών την οποία δημιουργεί η ρήτρα αυτή εις βάρος του καταναλωτή, δεν μπορούν να νοηθούν ούτε ως εφαρμοζόμενα σωρευτικά ούτε ως εφαρμοζόμενα διαζευκτικά, αλλά πρέπει να νοηθούν ως μέρος του συνόλου των περιστάσεων οι οποίες περιέβαλαν τη σύναψη της οικείας σύμβασης

και τις οποίες ο εθνικός δικαστής οφείλει να εξετάσει προκειμένου να εκτιμήσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα μιας συμβατικής ρήτρας, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13.

Επί του πέμπτου προδικαστικού ερωτήματος

- 36 Λαμβανομένης υπόψη της απάντησης που δόθηκε στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο πέμπτο ερώτημα, το οποίο αφορά την περίπτωση κατά την οποία τα κριτήρια που διατυπώθηκαν στη σκέψη 66 της απόφασης της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60), εφαρμόζονται σωρευτικά.

Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος

- 37 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4 της οδηγίας 93/13 έχουν την έννοια ότι τυχόν καθυστέρηση άνω των 30 ημερών στην καταβολή δόσης δανείου μπορεί, λαμβανομένης υπόψη της διάρκειας και του ύψους του δανείου, να συνιστά αφ' εαυτής αρκούτως σοβαρή μη εκπλήρωση της σύμβασης δανείου, κατά την έννοια της απόφασης της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60).
- 38 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου ως προς το ζήτημα αυτό αφορά τόσο την ερμηνεία της έννοιας «καταχρηστική ρήτρα», η οποία διαλαμβάνεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας και στο παράρτημά της, όσο και τα κριτήρια τα οποία ο εθνικός δικαστής δύναται ή οφείλει να εφαρμόζει κατά την εξέταση συμβατικής ρήτρας υπό το πρίσμα των διατάξεων της οδηγίας, εξυπακουόμενου ότι στον εν λόγω δικαστή απόκειται να αποφανθεί, λαμβάνοντας υπόψη τα κριτήρια αυτά, επί του χαρακτηρισμού στη συγκεκριμένη περίπτωση της επιμέρους συμβατικής ρήτρας βάσει των ιδιαίτερων περιστάσεων της κάθε υπόθεσης. Εξ αυτού συνάγεται ότι το Δικαστήριο πρέπει να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο απλώς και μόνον ενδεικτικά στοιχεία τα οποία το τελευταίο οφείλει να λάβει υπόψη κατά την εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα της εν λόγω ρήτρας (απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus, C 421/14, EU:C:2017:60, σκέψη 57 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 39 Όπως προκύπτει από τη σκέψη 66 της απόφασης της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60), όσον αφορά την εκτίμηση από εθνικό δικαστήριο του ενδεχομένως καταχρηστικού χαρακτήρα της ρήτρας περί καταγγελίας λόγω αθέτησης από τον οφειλέτη των υποχρεώσεων του κατά τη διάρκεια περιορισμένου χρονικού διαστήματος, είναι έργο του δικαστηρίου αυτού να εξετάσει μεταξύ άλλων αν, δεδομένης της διάρκειας και του ύψους του δανείου, η αθέτηση υποχρεώσεων που καταλογίζεται στον οφειλέτη είναι τόσο σοβαρή ώστε να δικαιολογεί την ευχέρεια του δανειστή να καταγγείλει τη σύμβαση δανείου, με αποτέλεσμα να καταστούν αμέσως απαιτητά τα οφειλόμενα ποσά.
- 40 Επομένως, δεν αποκλείεται το ενδεχόμενο ένα εθνικό δικαστήριο να οδηγηθεί στο συμπέρασμα ότι τυχόν καθυστέρηση άνω των 30 ημερών στην καταβολή μίας και μόνο δόσης κατά κεφάλαιο, τόκους ή παρεπόμενα έξοδα συνιστά αρκούτως σοβαρή μη εκπλήρωση της σύμβασης.
- 41 Κατά συνέπεια, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4 της οδηγίας 93/13 έχουν την έννοια ότι τυχόν καθυστέρηση άνω των 30 ημερών στην καταβολή δόσης δανείου μπορεί κατ' αρχήν, λαμβανομένης υπόψη της

διάρκειας και του ύψους του δανείου, να συνιστά αφ' εαυτής αρκούντως σοβαρή μη εκπλήρωση της σύμβασης δανείου, κατά την έννοια της απόφασης της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60).

Επί του πρώτου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

- 42 Με το πρώτο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4 της οδηγίας 93/13 έχουν την έννοια ότι δεν επιτρέπουν στα μέρη σύμβασης δανείου να περιλάβουν στη σύμβασή τους ρήτρα η οποία προβλέπει ρητώς και χωρίς αμφισημία ότι η σύμβαση μπορεί να καταγγεληθεί αυτοδικαίως σε περίπτωση καθυστέρησης καταβολής δόσης η οποία υπερβαίνει ορισμένο χρονικό διάστημα.
- 43 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι από το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας προκύπτει ότι ρήτρα σύμβασης που δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης θεωρείται καταχρηστική όταν, παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία μεταξύ των απορρεόντων από τη σύμβαση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μερών (διάταξη της 2ας Ιουλίου 2020, STING Reality, C-853/19, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2020:522, σκέψη 52).
- 44 Επομένως, το γεγονός ακριβώς ότι η ρήτρα σύμβασης συναφθείσας μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης επιτρέπει στον εθνικό δικαστή, ο οποίος επιλαμβάνεται σχετικού αιτήματος, να προβεί στην εξέταση του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας τέτοιας ρήτρας, σύμφωνα με τα καθήκοντα που του έχουν ανατεθεί βάσει των διατάξεων της οδηγίας 93/13 (πρβλ. διάταξη της 2ας Ιουλίου 2020, STING Reality, C-853/19, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2020:522, σκέψη 54).
- 45 Αντιθέτως, το γεγονός και μόνον ότι μια ρήτρα περιέχει ρητή και μη ενέχουσα αμφισημία υποχρέωση δεν σημαίνει ότι αποκλείεται ο έλεγχος του καταχρηστικού της χαρακτήρα υπό το πρίσμα του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, με την επιφύλαξη της εφαρμογής του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας.
- 46 Πράγματι, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας, η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών μιας σύμβασης δεν αφορά ούτε τον καθορισμό του κυρίου αντικειμένου της σύμβασης ούτε το ανάλογο ή μη μεταξύ της τιμής και της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή των αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου, εφόσον οι ρήτρες αυτές είναι διατυπωμένες κατά τρόπο σαφή και κατανοητό (απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2019, Kiss και CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, σκέψη 31).
- 47 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι ρήτρες της σύμβασης οι οποίες εμπίπτουν στην έννοια του «κυρίου αντικειμένου της σύμβασης», κατά την εν λόγω διάταξη, είναι εκείνες με τις οποίες καθορίζονται οι ουσιώδεις παροχές της οικείας σύμβασης και οι οποίες, ως τέτοιες, χαρακτηρίζουν τη σύμβαση. Αντιθέτως, οι ρήτρες που έχουν παρεπόμενο χαρακτήρα σε σχέση με εκείνες που καθορίζουν την ίδια την ουσία της συμβατικής σχέσης δεν είναι δυνατόν να εμπίπτουν στην εν λόγω έννοια (απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2019, Kiss και CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, σκέψη 32).
- 48 Εν πάση περιπτώσει, πρέπει να προστεθεί ότι δεν προκύπτει ότι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρα εμπίπτει στην έννοια του «κυρίου αντικειμένου της σύμβασης» κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, πράγμα το οποίο εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.

- 49 Εξάλλου, προκειμένου να διαπιστωθεί αν μια ρήτρα η οποία παρέχει στον επαγγελματία την ευχέρεια να απαιτήσει ολόκληρο το ποσό του δανείου δημιουργεί, εις βάρος του καταναλωτή, «σημαντική ανισορροπία» μεταξύ των απορροεόντων από τη σύμβαση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μερών, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να εξετάσει, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 35 της παρούσας απόφασης, το σύνολο των περιστάσεων που περιέβαλαν τη σύναψη της οικείας σύμβασης, συμπεριλαμβανομένου του ζητήματος αν η εν λόγω ευχέρεια παρεκκλίνει από τους κανόνες του κοινού δικαίου που έχουν συναφώς εφαρμογή ελλείψει ειδικών συμβατικών ρυθμίσεων. Μέσω της συγκριτικής αυτής ανάλυσης θα μπορέσει ο εθνικός δικαστής να εκτιμήσει αν, και, ενδεχομένως, σε ποιο βαθμό, η σύμβαση περιάγει τον καταναλωτή σε δυσμενέστερη νομική θέση από εκείνη την οποία προβλέπει η ισχύουσα εθνική νομοθεσία (απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, σκέψη 59).
- 50 Στο πλαίσιο αυτό, ο εθνικός δικαστής οφείλει επίσης να εξακριβώσει αν ο επαγγελματίας, εφόσον συναλλασσόταν κατά τρόπο έντιμο και δίκαιο με τον καταναλωτή, μπορούσε ευλόγως να αναμένει ότι ο καταναλωτής θα δεχόταν μια τέτοια ρήτρα κατόπιν ατομικής διαπραγμάτευσης (απόφαση της 14ης Μαρτίου 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, σκέψη 69).
- 51 Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο και στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4 της οδηγίας 93/13 έχουν την έννοια ότι, υπό την επιφύλαξη της εφαρμογής του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας, δεν επιτρέπουν στα μέρη σύμβασης δανείου να περιλάβουν στη σύμβασή τους ρήτρα η οποία προβλέπει ρητώς και χωρίς αμφισημία ότι η σύμβαση μπορεί να καταγγελθεί αυτοδικαίως σε περίπτωση καθυστέρησης καταβολής δόσης η οποία υπερβαίνει ορισμένο χρονικό διάστημα, στο μέτρο που η ρήτρα αυτή δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης και δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία μεταξύ των απορροεόντων από τη σύμβαση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μερών.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 52 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (ένατο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Η απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60), έχει την έννοια ότι τα τιθέμενα με αυτήν κριτήρια για την εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, ιδίως δε της σημαντικής ανισορροπίας μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών την οποία δημιουργεί η ρήτρα αυτή εις βάρος του καταναλωτή, δεν μπορούν να νοηθούν ούτε ως εφαρμοζόμενα σωρευτικά ούτε ως εφαρμοζόμενα διαζευκτικά, αλλά πρέπει να νοηθούν ως μέρος του συνόλου των περιστάσεων οι οποίες περιέβαλαν τη σύναψη της οικείας σύμβασης και τις οποίες ο εθνικός δικαστής οφείλει να εξετάσει προκειμένου να εκτιμήσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα μιας συμβατικής ρήτρας, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13.**

2) Το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4 της οδηγίας 93/13

έχουν την έννοια ότι:

τυχόν καθυστέρηση άνω των 30 ημερών στην καταβολή δόσης δανείου μπορεί κατ' αρχήν, λαμβανομένης υπόψη της διάρκειας και του ύψους του δανείου, να συνιστά αφ' εαυτής αρκούτως σοβαρή μη εκπλήρωση της σύμβασης δανείου, κατά την έννοια της απόφασης της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60).

3) Το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4 της οδηγίας 93/13

έχουν την έννοια ότι:

υπό την επιφύλαξη της εφαρμογής του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας, δεν επιτρέπουν στα μέρη σύμβασης δανείου να περιλάβουν στη σύμβασή τους ρήτρα η οποία προβλέπει ρητώς και χωρίς αμφισημία ότι η σύμβαση μπορεί να καταγγελθεί αυτοδικαίως σε περίπτωση καθυστέρησης καταβολής δόσης η οποία υπερβαίνει ορισμένο χρονικό διάστημα, στο μέτρο που η ρήτρα αυτή δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης και δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία μεταξύ των απορρεόντων από τη σύμβαση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μερών.

(υπογραφές)